

STUREPLATÅN

Värde

Stureplatån utgör en kulturmiljö av mycket stort kulturhistoriskt värde. Miljöns värdeskapande kriterier bygger på mycket stora kunskaps- och upplevelsevärden. De baseras framförallt på mycket stora arkitekturhistoriska, arkitektoniska, bebyggelsehistoriska, pedagogiska och samhällshistoriska värden. Vidare finns även mycket stora dokumentvärden, samt särskilda kvalitetsvärden och miljöskapande värden inklusive värden som ger tydliga uttryck för ursprunglighet och representativitet.

Motivering

Stureplatån hör till en liten exklusiv grupp av kulturmiljöer i Lidingö stad som särskilt ger uttryck för att de har en mer urban, stadsmässig utformning med en arkitektur som för sin tid legat i framkant inom svensk arkitekturutveckling. Ett annat exempel är Mölna radhusby.

Stureplatåns radhusmiljö är mycket starkt förankrad i 1940-talets villamodernistiska arkitekturströmningar. Området är tidstypiskt genomtänkt och välplanerat samt har en ovanligt konsekvent genomförd gestaltning av samspelet mellan bebyggelse och landskap. Stureplatån är mot den bakgrunden en elegant utformad representant för det sena 1940-talets omsorg om både helhet och detaljer samt strävan efter kvalitet i både utformning och materialval. Fortfarande är detta en bebyggelsemiljö som i hög grad bevarat sin ursprungliga utformning och atmosfär från 1940-talets senare del. Bebyggelsen är även en mycket god exponent för Lidingös kvalitativt baserade radhustradition. De måttfulla tillägg som senare gjorts visar på en väl anpassad kontinuitet som underordnats 1940-talskaraktären. Hela området ger fortfarande ett mycket väl sammanhållet intryck.

Svalkan 3-7 ritades av Björn Hedvall 1948-1949.

Stureplatån är uppmärksammas som kulturhistoriskt värdefull miljö i *"Lidingö - Kulturhistoriska miljöer"* (Stockholms Länsmuseum, 1990). Stureplatån är både avseende kulturmiljö och enskilda byggnader registrerad och kulturhistoriskt värderad (mycket hög värdering) i Bebyggelseregistret, (Raä).

Bakgrund

Stadsplanen för Torsvikshöjden som antogs 1943 sträcker sig som längst till och med Stureplatån i Hersby i öster. Radhusområdet på Stureplatån började byggas 1945 och de första husen stod klara redan 1945-1946. Tre arkitekter var verksamma här. Bröderna Erik och Tore Ahlsén ritade radhusen i kvarteren Fröja, Heimdal och Skuggan. Björn Hedvall var upphovsman till radhuslängan i kvarteret Svalkan (Svalkan 3-7) 1948-1949. År 1950 tillkom två kompletterande små radhusbyggnader i Skuggan ritade av Björn Hedvall. 1956-1959 tillbyggdes längorna i Fröja med gavellägenheter ritade av Hugo Brink. I Fröja gjordes mindre förändringar avseende inbyggnad av balkonger åren 1978-1990.

År 1987-1988 kompletterades radhusen med ytterligare en radhuslänga längs Sturevägen på Svalkan 8-12. Arkitekt var A. Forslund vid AB Nya Elementhus. Karaktären av 1940-tal vilar fortfarande stark över Stureplatån.

Beskrivning

Kulturmiljön omfattar radhusen uppe på Stureplatån. Administrativt hör Stureplatån till stadsdelen Hersby, men stadshistoriskt och stadsbildsmässigt hör området samman med Torsvikshöjden och 1943 års stora stadsplan. I likhet med Torsvikshöjden valde man även här att behålla stora delar av terrängens topografi med träd och berghällar kring bebyggelsen, vilket var typiskt för 1940-talets efterkrigstidsbebyggelse. Gaturummet har planerats för att ge ett rumsligt intryck av småskalighet och intimitet.

Radhusbebyggelsen är grupperad uppe på bergskrönet dels kring själva Stureplatåns öppna grönområde, dels kring parallellgatan Västra Norevägen. Grönområdet är till stor del en öppen gräsyta men omfattar även dungar av höga furor och låga buskage. Själva grönområdet på Stureplatån inramas mot norr och öster av en stor L-formad radhuslänga i kvarteret Skuggan, i väster av en mindre länga i kvarteret Svalkan mot Sturevägen (på 1980-talet förlängd med en radhusgrupp) och i söder av en radhuslänga i kvarteret Heimdal på Torsvägens södra sida. Samtliga radhuslängor ligger med långsidan mot gatan.

Bakom Stureplatån går Västra Norevägen som på östsidan inramas av Skuggans ena länga. Längs västsidan av gatan finns ytterligare tre radhuslängor på Fröja 2 som däremot står parallellt med varandra och vänder ena gavelsidan mot gatan.

Av central betydelse i Stureplatåns kulturmiljö är det stora grönområde som radhuslängorna är grupperade kring. Vy mot Skuggan 6, ena längan.

Till varje enskilt radhus i området hör en förgård. I Fröja omges förgårdarna av uppvuxna klippta häckar som kantar gångstråken mellan längorna. Även i Svalkan sätter häckar mot gatan prägel, där är även förgårdarnas trädgårdar och fruktträd starkt karaktärsskapande. I Skuggan omväxlas staket, nätstaket, häckar och låga terrassmurar som gräns för förgårdarna. Små gångvägar binder samman Stureplatåns delar och mynnar i stentrappor i omgivande gator.

En samlad garageanläggning med fyra vinkelbyggda låga putsade längor uppfördes 1960 på Fröja 3. Den är renoverad och ommålad på 2000-talet.

Hela Stureplatån ger ett mycket väl sammanhållet intryck. Radhuslängornas inbördes utformning är i hög grad ett tema med individuella variationer som bröderna Ahlsén genomfört mycket konsekvent. Många arkitektoniska drag och uttryck är gemensamma för alla hus och bidrar till den sammanhållna karaktären. Mycket karaktärsfull är den rytmiska husplacering som präglar hela området.

Den stora L-formade längan Skuggan 6 med tio radhus har växelvis radhus i 1½ och 2 våningar. Heimdal 1 har vartannat radhus i en och vartannat i två våningar. Svalkan 3-7 är utförd i två fulla våningar. De tre längorna på Fröja 2 har växelvis 1½ och växelvis 2 våningar och de lägre husen skjuter ut framför de högre. Svalkan 3-7 av Björn Hedvall är den länga som har en mest självständig utformning, dock i full samstämmighet med övriga Stureplatån.

Radhuslängorna har slätputsade fasader av brädriven slätputs med en karaktäristisk sen 1940-talsfärgsättning. De klara ljusa mättade färgerna, kombinationer av rött, brutet vitt, gult och grönt, markerar även husindelningen i längornas fasader. Endast några medvetna avsteg har gjorts från färgkombinationen för att åstadkomma en liten men harmonisk variation. Den 1950 tillbyggda Skuggan 10-11 på Skuggan 6 är putsad i mättad pastellkulör i ljusrosa respektive ljusgult. Svalkan 3-7 är färgsatt i blekgult och blekrött.

Alla husfasader har ljusa beigeputsade fasadinramningar. Svalkan har gråmålad betongsockel, samtliga övriga har svartmålad. Samtliga hus har vita tvåluftsfönster. Alla hus har räcken i svart smide till entrétrappor gjutna i betong. Samtliga längor har tvåkupigt rött tegel på de flacka sadeltaken. Taksprången är tidstypiskt korta eller som på Fröjahusen närmast obefintliga. Rektangulära röda tegelskorstenar är placerade i gavelnock på alla hus utom Svalkan 3-7.

Samtliga hus utom Svalkan 3-7 har en indragning på baksidan som bildar en bred nisch för terrass och en ovanpåliggande balkong. Nischen är klädd med ljus grå stående träpanel. Tillbyggnaderna på Skuggan 10-11 har fasadparti av vit träpanel på mellanliggande lägre radhusdel. Alla radhus på Stureplatån har balkongräcken i svart smide. Entrépartier har fernissade ekdörrar, varav de på Svalkan 3-7 är elegant utformade i rutmönster. Karaktäristiska är de stora närmast burspråksliknande 6-spröjsade fönster som radhusen i Svalkan 3-7 har på framsidan. Någon länga har senare brunmålade ekdörrar. Flera längor har dekorativa småfönster på framsidan vid entrén. En verksamhetslokal i Skuggan 6 har ursprungliga stora fönster- och dörrpartier i fernissad ek. 1980-talslängan i Svalkan är ljusrosa/gulrosa och har enlufts-fönster. I övrigt är den anpassad till den äldre längan.

Vy mot Heimdal 1 från den lilla park som vetter mot kvarteret Tor i söder.

Vy från söder mot Heimdal 1 till höger och till vänster den rosa/gula 1980-talslängan i Svalkan.

Fröja 2 har en lite speciell karaktär genom sina tre radplacerade längor med klippta häckar som ramar in gångstråken mellan husen.

På Fröja 2 präglas den rytmiska husplaceringen av att vartannat radhus är byggt i 1½ och vartannat i 2 våningar. I Fröja skjuter även de lägre husen ut något framför de högre.

Karaktärsdrag

Eftersom kulturmiljöns bebyggelse är inventerad och registrerad i Bebyggelseregistret (Raä), finns mer utförlig kulturhistorisk värdering och karaktärisering i registret även för enskilda byggnader i kulturmiljön.

- Välbevarad mycket väl sammanhållen radhusmiljö från 1940-talet, en av efterkrigstidens mest framstående i sitt slag på Lidingö.
- Mycket god terränganpassning till skärgårdslandskapet.
- Bebyggelsemönstret med radhuslängor grupperade kring platåns öppna glest trädbevuxna grönområde och längs Västra Norevägen.
- Bebyggelsemönstret med radhuslängornas ena långsida mot gatan undantaget Fröja.
- Bebyggelsemönstret på Fröja 2 med tre parallellställda radhuslängor som vänder ena gavelsidan mot gatan.
- Varje enskilt radhus har en förgård mot gatan:
 - Förgårdar med klippta häckar mot gatan i Svalkan och Fröja.
 - Svalkans förgårdar vars trädgårdar och fruktträd är karaktärsskapande.
 - Skuggan har staket, häckar och låga terrassmurar som gräns för förgårdarna.
- Små gångvägar som förenar Stureplatåns grönområde och mynnar i stentrappor till omgivande gator.
- Garageanläggning med fyra vinkelbyggda låga putsade längor på Fröja 3.
- Samtliga radhuslängor har flera gemensamma arkitektoniska drag och uttryck:
 - Svalkan 3-7 har mest individuellt utformad exteriör.
 - Radhuslängornas väl sammanhållna ursprungsvolymer.
 - Rytmisk husplacering i höjd och volym vilket är mycket viktig.
 - Omväxlande våningsantal i 1, 1½ och 2 våningar. Ibland har de lägre husen en något framskjuten placering jämfört med de högre.

Fröja 2

Tre radhuslängor vardera innefattande fyra hus.

- Svartmålad betongsockel.
- Brädriven puts.
- Rött tvåkupigt taktegel.
- Varje hus målat med olika kulör; vitt, gult samt grönt (hus 1), rött, vitt, gult samt grönt (hus 2), vitt, gult och rött (hus 3).
- Fönstersättning och lufter (ursprungliga fönster).
- Plåtskodda bräddörrar med fönsterglas i ovanparti (ursprungliga).
- Dekorativt litet fönster med spröjs och små kvadratiska fönsterglas samt ett centrerat runt fönsterglas vid entrén till varje hus.
- Betonggjutna sidoställda trappor med svartmålade järnräcken vid entréerna.
- Beigeputsade omfattningar och ramverk som delar och ramar in fasaden.
- Nivåskillnader och förskjutningar i huskroppen.
- Tegelmurade skorstenar.
- Beigeputsad markering för murstocken på radhuslängans gavelavslut.
- Terrasser med ovanliggande balkonger, placerade i nischer som upptar hälften av varje hus.
- Nischer inklädda i gråmålad träpanel.
- Två balkongdörrar och en terrassdörr med tillhörande fönster samt ett svartmålat balkongräcke av järn, på vardera hus (ursprungliga).
- Husens (1 och 3) lägre gaveltillbyggnad som följer ursprungshusets exteriöra utformning.

Hela Stureplatån ger ett mycket väl sammanhållet intryck. Mycket karaktärsfull är den rytmiska husplacering som präglar hela området. Samma gäller de klara ljusa mättade färgerna – kombinationer av rött, brutet vitt, gult och grönt - som i längornas släta brädrivna putsfasader även markerar husindelningen i Herimdal, Skuggan och Fröja, alla av bröderna Ahlsén. Heimdal 1 vid Torsvägen.

Heimdal 1

Radhuslänga innefattande sex hus.

- Svartmålad betongsockel.
- Brädriven puts.
- Rött tvåkupigt taktegel.
- Varje hus målat med olika kulör; rött, vitt, gult samt grönt.
- Fönstersättning och lufter (ursprungliga fönster).
- Plåtskodda bräddörrar med fönsterglas i ovanparti (ursprungliga).
- Vitmålade plåtskodda bräddörrar med trådglassfönster i ovanparti (ursprungliga).
- Dekorativt litet fönster med spröjs och små kvadratiska samt ett centrerat runt fönsterglas vid entrén till varje hus.
- Betonggjutna sidoställda trappor med svartmålade järnräcken vid entréerna.
- Beigeputsade omfattningar och ramverk som ramar in/delar in fasaden.
- Nivåskillnader och förskjutningar i huskroppen.
- Tegelmurade skorstenar.
- Beigeputsad markering för murstocken på radhuslängans gavelavslut.
- Terrasser med ovanliggande balkonger, placerade i nischer som upptar hälften av varje hus.
- Nischer inklädda i gråmålad träpanel.
- Två balkongdörrar och en terrassdörr med tillhörande fönster samt ett svartmålat balkongräcke av järn, på vardera hus (ursprungliga).

Omsorgsfullt utformade detaljer samverkar i den väl avvägda finstämda helhetsbilden som fortfarande mycket väl bevarar 1940-talets karaktär. Exempelvis kan nämnas entrépartiernas utformning såsom här i Heimdal 1.

Den stora L-formade längan (Skuggan 6) har växelvis radhus i 1½ och 2 våningar. Samma ursprungliga brädrivna slätputs på temat måttat brutet vitt/gult/rött/grönt ger karaktär även här. Ett av husen innefattar en verksamhetslokal och har stora ursprungliga fönster med ramverk av fernissad ek.

Skuggan 6

L-formad radhuslänga innefattande tio radhus samt lokal.

- Svartmålad betongsockel.
- Brädriven puts.
- Rött tvåkupigt taktegel.
- Varje hus målat med olika kulör; rött, vitt, gult samt grönt.
- Fönstersättning och lufter, (ursprungliga fönster).
- Plåtskodda bräddörrar av fernissad ek, med fönsterglas i ovanparti (ursprungliga).
- Dekorativt litet fönster med spröjs och små kvadratiska fönsterglas samt ett centrerat runt fönsterglas vid varje husentré.
- Vitmålade plåtskodda bräddörrar med trådglassfönster i ovanparti.
- Betonggjutna sidoställda trappor med svartmålade järnräcken som leder upp till entréerna.
- Beigeputsade omfattningar och ramverk som ramar in/delar in fasaden.
- Nivåskillnader och förskjutningar i huskroppen.
- Tegelmurade skorstenar.
- Beigeputsad markering för murstocken på radhuslängans gavelavslut.
- Terrasser med ovanliggande balkonger, placerade i nischer som upptar hälften av varje hus.
- Nischer inklädda i gråmålad träpanel.
- Två balkongdörrar och en terrassdörr med tillhörande fönster samt ett svartmålat balkongräcke av järn, på vardera hus (ursprungliga).

- Ett av husen innefattar en verksamhetslokal och har:
 - o Stora ursprungliga fönster med ramverk av fernissad ek.
 - o Franska balkonger med vitmålade järnräcken.
 - o Takkupa med träpanel.
 - o Garageport.

Skuggan 10 och Skuggan 11

År 1950 tillbyggda små radhus till L-formad länga på Skuggan 6.

- Svartmålad betongsockel.
- Slätputs i ljusrosa respektive ljusgult (mättad pastell).
- Rött tvåkupigt taktegel.
- En- och tvålufts-fönster samt stort trelufts-fönster med förskjutna sidoposter.
- Vitputsad entrénisch i markplan.
- Beigeputsade omfattningar och ramverk som ramar in/delar in fasaden.

Skuggan 10 och 11 som tillbyggdes ena gavelsidan av Skuggan 6 år 1950 skiljer sig främst i detaljer från den något äldre längan. Skuggan 10 och 11 har pastellfärgad fasad i rosa respektive gult till skillnad från de äldres tema i mättat rött/grönt/brutet vitt/gult. Tillbyggnaden har även ett fasadparti i vit panel på övre planet.

- Nivåskillnader och förskjutningar i huskroppen.
- Indraget parti i andra plan som klätts in i vit träpanel.
- Nisch med terrass och ovanliggande balkong, inklädd i vitmålade träpanel.
- Balkongdörr och terrassdörr med tillhörande fönster samt ett svartmålat balkongräcke av järn.
- Vita synliga taktassar.

Svalkan 3-7

Radhus i länga om 5 hus.

- Slätputsad fasad i blekgult och blekrött.
- Beigeputsade omfattningar och ramverk som ramar in/delar in fasaden.
- Rött tvåkupigt taktegel.
- Gråmålad betongsockel.
- Tvålufts-fönster på ovanvåning.
- Stort förkropppat fönster på nedre plan, spröjsindelade i sex lufter.
- Liten vitputsad entrénisch med entrédörr i rutmönstrad ek.
- Tre steg hög betonggjuten entrétrappa.
- Utanpåhängande balkonger med svartmålat järnräcke.
- Ursprungliga dubbla balkongdörrar med spröjs och sex lufter i varje dörr.
- Ursprunglig dubbeldörr med spröjs och två lufter i vardera dörr.
- Vita taktassar.

Svalkan 3-7 från 1948-1949 av Björn Hedvall har en liten egenart i Stureplatåns helhetsmiljö. Bland annat har längan slätputsfasad i blekrött/blekgult med ljusbeige fasadindelningar, stora spröjsade burspråksliknande fönster, samt entrépartier med rutmönstrade ekdörrar.

Gångstråk, stentrappor och terrassmurar är karaktärsfulla delar av den homogena kulturmiljön från 1940-talet på Stureplatån.

De fyra vinkelställda garagelängorna i kvarteret Fröja byggdes 1960. På senare år har de dock renoverats och målats om och den karaktäristiska 1950/60-talsprägel är därför inte längre lika påtaglig.